

SEMPOZYUM DEĞERLENDİRMESİ

I. TEFSİR ANABİLİM DALI KOORDİNASYON TOPLANTISI VE TEFSİR ANABİLİM DALI EĞİTİM-ÖĞRETİM PROBLEMLERİ SEMPOZYUMU (11-12 Haziran 2005 Van)

İsmail ÇALIŞKAN*

Son yıllarda İlahiyat fakültelerindeki anabilim dalları kendi aralarında tanışmak, kaynaşmak, iletişimi artırmak, doğrudan bilgi alışverişinde bulunmak, kendi bilim dallarında ortaya çıkan problemleri ve yeni gelişmeleri görüşüp tartışmak amacıyla yılda bir defa olmak üzere toplantı düzenlemeye başlamıştır. İlahiyat fakültelerinin sayıca artışına oranla öğretim elemanlarının çoğalması, buna paralel olarak ilmi eser ve faaliyetin artması, dini karakterli soru ve sorunların daha akademik ve kolektif çalışmalara ihtiyaç duyması gibi nedenler sebebiyle bu toplantılara ihtiyaç duyulmuştur. Ama en önemli neden, bizce, İslam dünyasında önemli bir yer edinmeye başlayan Türk İlahiyat camiasının artan faaliyetleri sonucu İslami İlimler'de bir toparlanma döneminin başlamış olmasıdır. Dolayısıyla geçmişin bir muhasebesini yapabilmek ve geleceğe yönelik yeni perspektifler ve açılımlar elde edebilmek için bu toplantıların yapılması kaçınılmaz olmuştur. Henüz yeni olan ve gelenekselleşmeye doğru giden bu toplantıların her anabilim dalı için özel, ilahiyat alanına ise genel olmak üzere birbirine bağlı iki yönlü olumlu etkisinin olduğunda kuşku yoktur.

Azami katılımın sağlanmasının amaçlandığı bu toplantılar, genellikle her yıl bir şehirde ve oradaki fakültenin organizasyonu ile düzenlenmektedir. Tefsir Anabilim Dalı 2005 yılına kadar bu minvalde bir toplantı yapmadı, ancak zaman zaman bu yönde istekler dile getiriliyordu. Nihayet Yüzüncü Yıl Ü. İlahiyat Fakültesi (Van) bu işte bir öncülük yaparak ilk toplantıyı tertip etti.

10 Haziran 2005 Cumartesi sabah saat 9.00'da toplantının yapılacağı Yüzüncü Yıl Ü. Nihat Bayşu Konferans salonunda bütün erkân hazırды. Saygı duruşu ve İstiklal Marşı'nın ardından 'hoş geldiniz' ve program takdimi için söz sunucu Dr. Mehmet Ünal'da idi. İlk konuşmayı Van Belediye Başkanı Burhan Yenigün yaptı. Ardından Prof. Dr. Halil Çiçek koordinatör sıfatıyla konuştu.

Çiçek'in konuşmasının ana teması bilgilerin gittikçe dar alanlara bölünmesi, yeni anlayışlar ışığında Kur'an'ın incelenmesi ve tefsir edilmesinin zarûriliği, Kur'an'ın

* Doç. Dr. İsmail Çalışkan, Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, icalis@cumhuriyet.edu.tr

hayatımızdaki yeri ve tefsir eğitim-öğretiminin problemleri üzerineydi. Geçmişte tefsirin çeşitli biçimlerde tezahür ettiğini ve günümüze kadar geldiğini, dolayısıyla biri tefsir yapmak diğeri de onu yaparken istifade edilen bilgiler (*Ulûmu'l-Kur'ân*) olmak üzere iki disiplin olarak ortaya çıktığını anlattı. Tefsirin bir kriz döneminden geçtiğini belirten Çiçek, çağdaş dönemde Kur'ân yorumlarındaki çeşitliliğe ve bu arada yeni çabalara göndermede bulunarak, asıl meselelerden birinin çağdaş sorunlara Kur'ân'dan yola çıkarak cevaplar verilmesi olduğunu söyledi. Konuşmasının en önemli kısmı, günümüzde tefsirin problemlerini on maddede özetlemesiydi: İlahiyat programındaki aksaklıklar ve eksiklikler; tefsir tedrisatının keyfiyetindeki sıkıntılar; ders saatlerinin yetersizliği; tefsir eğitimindeki metotsuzluk ve pedagojinin eksikliğinden kaynaklanan problemler; dil yetersizliği; öğrencilerde Tefsir Usulü ve Ulûmu'l-Kuran hakkındaki bilgi eksikliği; Tefsir Usulü ve Ulûmu'l-Kurân'ın güncelleştirilememesi; tefsir öğretiminde çağdaş teknolojik araç ve gereçlerden yararlanılamaması; ilmi uzmanlığın ilk basamağı olan yüksek lisans ve doktora tedrisatının bazı yerlerde verimsiz geçmesi; çağın meydan okuyuşları karşısında tefsirin çağa yansıtılamaması, asrın Kur'ân'a karşı geliştirdiği sorulara gerekli cevapların verilemeyeşi, gündelik hayatla ilişkilendirilememesi ve öğrenciye mal edilememesi. Bunların yanında öğrencilerin tefsire ilgisizliği, Kur'ân'ı anlama yeteneğinin öğrenciye kazandırılmayışı da sorunlardan bazılarıdır. Tefsir ve Kur'ân araştırmaları alanında yayın yapan özel bir derginin olmaması, internet ortamının kullanılamamasını da eklemek gerektiğini belirterek bir an önce girişimlerde bulunulması, ayrıca bir Kur'ân ve tefsir enstitüsünün kurulmasının ve bu tür toplantıların devamlı ve düzenli yapılmasının gerektiğini vurguladı. Çiçek son olarak bu ve benzeri toplantıların işaret edilen sorunlar etrafında oluşan krizin aşılmasında son derece faydalı olacağını vurguladı.

Yüzüncü Y. Ü. İlahiyat Fak. Dekanı Prof. Dr. Selahattin Kıyıcı da yaptığı konuşmada Kur'ân'ın anlaşılmasının önemine değinerek çağımız müfessirinin görevinin daha da önem kazandığını söyledi. Açılış konuşmalarının sonuncusunu misafirler adına Prof. Dr. Suat Yıldırım yaptı. O da Türkiye'de İslami ilimlerde güzel birikimin olduğunu ancak bu birikimin uluslararası alana taşınamamasından yakındı. Yıldırım, bir Tefsir Enstitüsü'nün açılması konusunda Çiçek'in isteğine destek verirken, Kur'ân'ın öğrenciye nasıl öğretilceği ve halka nasıl götürüleceği hususunun iyice düşünülmesi gereğine dikkat çekti.

Açılış konuşmalarının ardından I. Oturum'a geçildi. Başkanlığını Prof. Dr. Musa Kazım Yılmaz'ın yaptığı bu oturumda ilk tebliğ, Prof. Dr. M. Sait Şimşek'in "İlahiyat Fakültelerinde Tefsir Dersi: Problemler ve Öneriler" isimli tebliği idi. Hocanın eşi rahatsız olduğu için (daha sonra Temmuz ayında vefat etti) gelemediğinden tebliği Dr. A. Emin Çimen okudu. Tebliğde üzerinde durulan konular şöyle özetlenebilir: İlahiyat fakültelerindeki tefsirle ilgili ders saatleri yetersizdir, artırılması gerekir. Tefsir öğretimi geçmişe odaklanmış durumdadır, derslerde geçmişe gidip orada kalıyor. Tefsir Usulü de benzer bir durumdadır, eskide kalmış olan ve Tefsir Usulü'nde okutulan bilgilerin (*Ulûmu'l-Kur'ân*) çoğunun Kur'ân'ı anlamaya bir faydası yoktur. Son bir problem de tefsir ilmi ile uğraşanlar arasında iletişimin çok az

olmasıdır. Bu tebliği Prof. Dr. Zeki Duman müzakere yaptı ve daha çok Şimşek'in belirttiği noktalara ilave bilgiler vererek açıklamalarda bulundu.

İkinci olarak Doç. Dr. Abdulhamit Birişik, "İlahiyat Fakültesi Öğretmenlik Bölümü (İDÖB) Tefsir Derslerinin Bölüm Hedeflerine Uygun Hale Getirilmesi" başlıklı tebliğini sundu. Tebliği, önce İDÖB ders programındaki dersler hakkında genel bilgi verdikten sonra derslerin içeriği ile ilgili bazı gözlemlerini açıkladı. Buna göre mesela, Kur'an'ın Ana Konuları'na dair kitapların Kelam, Ahlak, Fıkıh vb. şablonlara göre yazıldığını, bu içeriğe sahip kitapların da öğrenciye Kur'an kültürünü veremeyeceğini iddia etti. Ona göre bu tip kitap yazımı yerine öğrenciyi doğrudan Kur'an'la muhatap edecek bir üslup benimsenmelidir. Bazı fikirlerine katılmamakla birlikte halen en ideal kitap olarak Fazlur Rahman'ın *Ana Konularıyla Kur'an* adlı kitabının tercih edilebileceğini belirten Birişik'a göre esasında böyle bir kitaba da gerek yoktur, çünkü bu ders için Kur'an, Kur'an fihristi ve hoca yeterlidir. Birişik'in tebliğinin müzakeresini Prof. Dr. Yakup Çiçek yaptı.

Bu oturumun üçüncü ve son tebliği "Akademisyenler ve Öğrencilere Göre İlahiyat Fakültesinde Tefsir Öğretimi Üzerine Bir Araştırma" adıyla Dr. Yusuf Acuner, Dr. Ömer Kara ve Dr. Mehmet Ünal'ın ortak sunumu olup alan araştırmasına dayalı önemli sonuçlar içeriyordu. Prof. Dr. Muhammed Çelik'in müzakere ettiği bu tebliğden sonra soru-cevap faslı ile birlikte ilk oturum tamamlanmış oldu.

Öğle yemeği ve dinlenme arasından sonra saat 13.30'da II. Oturum başladı. Prof. Dr. Lütfullah Cebeci'nin başkanlığını yaptığı bu oturumda Prof. Dr. Mehmet Paçacı "Tefsir Geleneği" isimli tebliğini sundu. Prof. Dr. Sadık Kılıç'ın müzakere ettiği tebliğde Paçacı, müslüman tefsir geleneğinin kökenlerini ve günümüz için ne ifade ettiğini tartıştı. Doç. Dr. İsmail Çalışkan'ın tefsir tarihinin problematik noktalarını sorgulayarak günümüz için yeni bir tefsir tarihi yazımının gerekliliğini anlattığı ve Prof. Dr. Ali Eroğlu'nun müzakere ettiği tebliğinin başlığı "Tefsir Tarihi Yazımında Yenilenmenin Gerekliliği -Eleştiriler, Gerekçeler, Teklifler-" adını taşıyordu. Kur'an'ın günümüzde yorumlanmasında karşılaşılan problemleri ise Doç. Dr. Hayati Aydın "Kur'an Yorumunun Problemleri" başlıklı tebliğinde dile getirdi. Aydın, Kur'an'ın fonetik, psikolojik, hermenötik ve bilimsel olmak üzere dört çeşit yorumu üzerinde durdu. Bu tebliğin müzakeresini de Prof. Dr. İdris Şengül yaptı. Oturumun son tebliği Doç. Dr. Mustafa Ünver'e aitti. Kendisinin hazır bulunmaması sebebiyle Dr. Mehmet Ünal'ın okuduğu "Yedi Harf Meselesinin Lisans Düzeyi Öğrencilerine Anlatımında / Anlatılamamasında Yaşanan Bazı Sorunlar Üzerine" isimli tebliğinde Ünver, doğrudan kendisinin karşılaştığı ve sıkça dile getirilen bazı problemlere odaklanmıştı. Müzakereci Prof. Dr. Davut Aydın, Ünver'in tebliğ başlığını çok iyi işlemediğini, daha çok bu konuda bir teklif ileri sürdüğünü ve sorular sorduğunu söyledi. Ünver'in asıl sorusunun, 'madem bu problemler yaşanıyor, o halde bunları öğrenciye açıklayalım mı yoksa bu konuyu hiç gündeme getirmeyelim mi?' şeklinde olduğunu söyleyerek eleştiren Aydın'a göre, bir konu problemliliği için programda yer vermemenin yanlış olacağını, aksine buna müfredatta yer vererek tefsirde bir zenginlik sağlanacağını savundu.

Birinci günün üçüncü ve son oturumunun başkanı Prof. Dr. Ömer Dumlu, ilk konuşmacı ise, "Tefsir Eğitim-Öğretiminde Kur'ân Dili Arapça ile Ulûmu'l-Kur'ân İnceliklerine Dikkat Etmenin Önemi ve Bu İlkeye Aykırı Bazı Yorumlar" başlıklı tezi ile Prof. Dr. İshak Yazıcı idi. Yazıcı, Kur'ân dili olan Arapça'nın özelliğinden kaynaklanan bazı inceliklere dikkat çekerek İlahiyat fakültelerinde Arapça eğitiminin azaldığını, bunun da bir zayıflama alameti olduğuna işaret etti. Bu nedenle İlahiyat fakültelerinde kaldırılan hazırlık sınıfı uygulamasının yeniden ihdas edilmesi gerektiğini söyledi. Ayrıca İlahiyat eğitiminin bölümlere ayrılması üzerinde çalışılmasının ve nihayet öğrenci sayısının artırılmasının yararlı olacağına değindi. Daha sonra da Kur'ân üzerinde çalışılırken özellikle kavram incelemelerinde iki noktaya dikkat edilmesinin kaçınılmaz olduğuna dikkat çekti. Birincisi, bir kavramın Kur'ân'da hangi anlamlarda kullanıldığının, ikincisi de, bu kavramın bir ayet içinde hangi anlamda olduğunun tespit edilmesi. Hoca son olarak da hakikat-mecaz meselesine değindi ve hangi konularda mecaz olamayacağına örnekler vererek açıklamalar yaptı. Yazıcı hocanın müzakerecisi Prof. Dr. Şükrü Aslan'dı.

Daha sonra Prof. Dr. Ali Akpınar, "Tefsir ve Kur'ân Derslerinin Öğrencilerde 'Kur'ân Kültürü' Oluşturacak Şekilde Verilmesine Yönelik Bir Deneme" isimli tebliğini sundu ve Prof. Dr. Mevlüt Güngör de bu tebliği üzerinde değerlendirmeler yaptı. Doç. Dr. Ahmet Çelik de "Kur'ân'ı Anlama ve Yorumlamada Arap Dili Eğitim ve Öğretim Yetersizliği Problemi (Lisans)" konulu konuşmasında öğrencilerin derslerde karşılaştığı en önemli problemlerden birisi olan dil (Arapça) konusunu gündeme getirdi. Müzakereci Prof. Dr. Mehmet Soysaldı'nın hazır bulunamadığı (annesi vefat etmişti) bu tebliğden sonra sempozyumun ve bu seneki toplantının son tebliğini Doç. Dr. Veysel Güllüce sundu. Güllüce, "Tefsirle İlgilenenler Arasındaki İletişimi Geliştirmeye Yönelik Bazı Düşünceler" başlıklı sunumunda ilahiyat eğitiminde daha aktif bir tefsir dersi için atılması gereken bazı adımları dile getirdi. Prof. Dr. İbrahim Çelik de müzakeresinde ilgili konuda katkılarını dillendirdi.

İkinci gün (12 Haziran) sabah kahvaltısından sonra 8.30'da değerlendirme toplantısı başladı. Bu toplantıda Serbest Kürsü kısmının başkanlığını Prof. Dr. Nasrullah Hacımüftüoğlu, sekreterliği Dr. Ömer Kara yaptı. Söz alan konuşmacılar bir sonraki toplantı ve diğer konulardaki genel tekliflerini ve açıklama ihtiyacı duydukları bazı konuları dile getirdiler.

Prof. Dr. Suat Yıldırım'ın yönettiği Değerlendirme Oturumu'nda ilk konuşmacı olan Prof. Dr. Nasrullah Hacımüftüoğlu, beş konuyu dile getirdi: Arapça eğitiminin eksikliği; ders saatlerinin az oluşu; Din Kültürü Bölümü'nün, olmayan fakültelerde, açılması; tefsir akademisyenleri arasındaki iletişim eksikliği ve son olarak da kimlik kaybına uğranılması. Prof. Dr. Zeki Duman ise konuşmasını başlıca dört maddeye teksif etti: Kur'ân bilgisi; Tefsir Usulü, Tefsir Tarihi, Kur'ân Tarihi bilgisi; Arapça okuma-yazmayı öğrenme ve son olarak da internetin iyi kullanılması. Ayrıca Tefsir Usulü ile tefsir yapma yönteminin aynı şey olmadığına işaret etti. Prof. Dr. Sadık Kılıç konuşmasını şu soru etrafında geliştirdi: Tefsirin bir işlevi var mıdır, yani tefsirin kelam, fıkıh, psikolojik vb. işlevi var mıdır? Hoca, sorusunu kendi açısından cevaplandırarak, tefsirin böyle bir işlevinin olduğunu ancak bunun, tefsiri

fıkıhlaştırmadan, kelamlaştırmadan, kısaca Kur'ân'ın amacına yönelik yapılması durumunda uygun olacağını söyledi. Son olarak Prof. Dr. İshak Yazıcı ve Prof. Dr. Selahattin Sönmezsoy görüşlerini belirttiler.

İki gün boyunca konuşulan meseleleri Prof. Dr. L. Cebeci, Prof. Dr. M. K. Yılmaz, Prof. M. Paçacı, Doç. Dr. A. Güneş, Doç. Dr. A. Bırışık'tan oluşan heyet Sonuç Bildirisi adıyla özetledi ve Doç. Dr. A. Güneş de okudu. Önemine binaen bazı maddelere yer vermek istiyorum: Tefsirciler arasındaki koordinasyonu sağlamak için bir web sitesinin kurulması; Tefsir Araştırmaları Enstitüsü'nün kurulması için gerekli altyapının oluşturulması; İlahiyat ve İDÖB programlarındaki Temel İslam Bilimleri ders kredilerinin artırılması; öğrencilerin Arapça tefsirlerin yanı sıra Türkçe tefsir-tercüme ve konulu tefsir çalışmalarına yönlendirilmesi; tefsir derslerine müspet katkı sağlayacağı düşünüldüğünden, İlahiyat Fakültelerini yeni kazanan öğrencilere yönelik rehberlik ve oryantasyon hizmetlerinin güçlendirilmesi; İlahiyat fakültelerindeki kontenjan düşüklüğünün öğrenciler arası etkileşimi azalttığı ve verimi düşürdüğü, bu sebeple kontenjanların makul ölçülerde artırımı yoluna gidilmesi; lisans üstü tez konuları ile ilgili tefsir web sitesine bilgi akışının ivedilikle sağlanması; Tefsir Araştırmaları adıyla yeni bir dergi çıkarılması.

Prof. Dr. Halil Çiçek hocanın kapanış konuşması ile bir sonraki toplantıda Kayseri'de buluşmak üzere toplantı sona erdi. İlk toplantının acemiliği nedeniyle ve özel bir takım nedenlerle bazı fakültelerden meslektaşlarımızın katılmadığı toplantıya onbeş fakülteden altmışı aşkın bilim adamı katıldı. Bu arada Türkiye'de halen yirmi üç İlahiyat Fakültesinde toplam 157 öğretim elemanının görev yapmakta olduğunu hatırlatalım.

Toplantının bilimsel kısmı tamamlandıktan sonra, Van dışındaki kültürel ve turistik kısmına sıra gelmişti. Programda Tatvan ve Nemrut Krater Gölü gezisi, Gevaş Selçuklu Mezarlığı ve Celme Hatun Kümbeti ziyareti vardı. Heyetkilerin büyük çoğunluğu Tatvan'ı ve Nemrut Krater Gölü'nü benim gibi ilk defa görüyorlardı. Hem Van Gölü, hem Tatvan ve özellikle de Nemrut Krater Gölü'nün muhteşem manzarası karşısında seyre dalıp gitmekten, bu harika manzara hakkında bilgi verenleri can kulağı ile dinlemekten başka bir şey yapmıyorlardı. Gerçekten de ülkemizin görülmeye değer yerlerinden birisi olduğu hakkında kuşkumuzun olmadığı bu göl gibi görmediğimiz daha nice harika manzaralar vardır. Bilimsel toplantılar bize, ilgi alanlarımız hakkında ne kadar yararlı bilgiler ve açıklamalar sağlıyorsa, aynı şekilde bu tür geziler de kültür bilgimiz ve dünyaya bakışımız hakkında o kadar bilgi ve görgü sağlıyor. Her iki etkinliğin bir arada düşünülmesi kesinlikle çok isabetlidir. Bu tür vesilelerle insan, 'Okuyan mı çok bilir, gezen mi?' sözünün boşuna söylenmediğini daha iyi kavırıyor. Yaşadığı dünyanın ve kendi ülkesinin doğa, tarih ve kültür değerleri, kendi toplumunun örf, adet ve gelenekleri, yaşam tarzları, hatta konuşulan dilleri vs. hakkında malumatı olmayan bilim adamlarının bir yanının eksik olduğunu vurgulamak isterim. İşte Van'da yapılan toplantı, bu serhat şehrinde şahsen benim için, zannedirim diğer ziyaretçiler için de, bu açıdan büyük kazanımlar sağlamıştır.